

Mr. Pieter Johannes van Voorst Vader, 1805-1869*

P.J.A. van Voorst Vader

Geboorte en Jeugd

Nadat aan het in 1799 gehuwde echtpaar Vader - van Voorst drie dochters waren geboren, werd het op 22 juni 1805 verblijd met de komst van de eerste zoon. Aangezien de vader van Johanna E. Vader - van Voorst geen zoon had, werd deze eerste kleinzoon van hem - naar de mode van die tijd - voluit vernoemd naar BEIDE grootvaders: Pieter Vader en Johannes van Voorst met de roepnaam Jan.**

De kleine v.V.V. groeide op in Wissenkerke, waar zijn vader, Willem Lodewijk ontvanger was, tevens schout (later maire en burgemeester) en - naast zijn broer Abraham - ook rentmeester van een deel van de Zeeuwse bezittingen van het huis Nassau Odijk (zie de Spuyse no. 41). Jans moeder was één van de drie dochters van J. van Voorst, achtereenvolgens kapitein en équipagemeester van de Kamer Zeeland van de V.O.C.

Op zesjarige leeftijd mocht de kleine Jan de - tot op heden zorgvuldig bewaarde - eerste steen leggen van de manege die Papa in Wissenkerke bouwde, getuige het opschrift: P.I.v.V.V. 31 Dec. 1811.

Na elders - thuis? - onderwijs genoten te hebben, werd hij in 1820, samen met zijn één jaar jongere broer Bram (Abraham) ingeschreven als leerling van het stedelijk Gymnasium te Middelburg. In 1824 doorstonden zij beiden de "*Publieke Promotie*", zoals het eindexamen toen heette. Daarna gingen de beide broers studeren in Leiden, Jan rechten, Bram medicijnen. Deze laatste heeft zich in 1833 als huisarts gevestigd in Wissenkerke.

Promotie

20 juni 1829 promoveerde v.V.V. met een in het Latijn geschreven proefschrift over de "*Lex Pompeia de Parricidiis*" - de wet van Pompeius over de moord op ouder(s) - tot Meester in de Rechten. De vertaling hiervan levert een goed leesbaar belangwekkend verhaal op. Natuurlijk was de oudermoord voor de Romeinen een heel zware misdaad, die dan ook uiterst streng werd gestraft: de moordenaar werd met roeden tot bloedens toe gegeseld, vervolgens in een leren zak gestopt samen met een hond, een haan, een adder en een aap. Deze dieren waren zinnebeelden van de door de zoon verschuldigde dankbaarheid - de hond; van trots en ondankbaarheid - de haan; van het (volgens de legende) al bij de geboorte ernstig letsel toebrengen aan de moeder - de adder; en van het niet waardig zijn om mens te heten - de aap. De dichtgenaaide zak werd dan in zee gegooid, als die in de buurt was, of anders aan de wilde beesten toegeworpen.

Deze studie van het Romeinse recht was in Nederland actueel, omdat het door Napoleon ingevoerde recht in zake "parricide" hier ook na het vertrek van de Fransen in 1813 gehandhaafd bleef tot aan 1886 toe. Ook in de Code Pénal gold parricide als een zo zwaar

* Uit: De Spuije, Mededelingenblad van Heemkundige Kring De Bevelanden en Vereniging van het Museum voor Zuid- en Noord-Beveland. 1998: 44: 7-23 (met een portretfoto van mr. P.J. van Voorst Vader, een foto van Schoonoord en een foto van de Grote Markt in Goes ca. 1900).

** Johannes of Iohannes, beide spellingen komen voor in de stukken. In die tijd stond dat niet vast. In het Nederland's Patriciaat anno 1991 wordt de naam gespeld als Johannes.

misdrijf, dat voor de berechting een bijzondere methode van terecht stellen was bedacht. De moordenaar werd in bijzondere kleding te kijk gezet. En als het vonnis voor de publieke executie was voorgelezen, werd de rechter hand afgehakt, dus voor het voltrekken van het doodvonnis.

In 1829 bestond derhalve in Nederland voor de moord op ouder(s) nog steeds een van het Romeins recht afgeleide rechtspraak.

Van de Zeeuwse nuchterheid van de jonge doctor getuigt zeker de tweede van de acht stellingen, die aan het proefschrift waren toegevoegd: *"Het over de drempel dragen van de bruid het huis in van haar echtgenoot draagt niet bij tot het wezenlijke van het huwelijk."* Uit een brief van vader Willem aan Jan van 14 juni 1830 weten wij, dat hij zich daarna - korten tijd - in Den Haag heeft gevestigd als advocaat. Het adres immers luidt:

WelEdelGestrengen Heer
den Heer Mr. P.I. van Voorst Vader
advocaat enz.
wonende op het Spuij
te 's Hage.

Mogelijk betrof het een stage bij een daar gevestigd advocaten kantoor.

In Wissenkerke

Maar al spoedig vinden wij hem terug in Wissenkerke. Als advocaat zal hij het daar niet druk hebben gehad. 12 December 1835 berichten Heren Gedeputeerde Staten van Zeeland aan het Gemeentebestuur van Wissenkerke *"dat tot lid van den gemeenteraad van Wissenkerke en Geersdijk Mr. Pieter Iohannes van Voorst Vader wordt benoemd, zulks in plaats van Louis Wisse, overleden."* Welke benoeming wordt aangevuld met het toegezonden *"Extract uit de Dispositie van den Heer Staatsraad Gouverneur dezer Provincie van den 18 December j.l. No. 14752, 1e Afd. houdende benoeming van den Heer Mr. Pieter Iohannes van Voorst Vader tot Assessor in den Raad der gemeente Wissenkerke en Geersdijk c.a. ter vervanging van den Heer Louis Wisse, overleden, welke in het jaar 1840 moest aftreden."* Waarop door het gemeentebestuur in zijn vergadering van 2 Januarij 1835 *"is goedgevonden voornoemden heer Mr. Pieter Iohannes van Voorst Vader als bezittende alle de bij art. 3 van gemeld Reglement gevorderde vereischten, om als Lid en Assessor in den gemeenteraad te kunnen fungeren, en in geene termen van uitsluiting verkerende bij art. 6 en 8 van gezegd Reglement omschreven uittenodigen om in deze vergadering te verschijnen, ten einde hem van zijne benoeming kennis te geven en te installeren en beëedigen. Nadat de nieuwbenoemde van zijne benoeming door ons was onderrigt geworden, heeft hij in onze handen afgelegd den eed, omschreven bij art. 19 van bovengemeld Reglement, zeggende: 'Zoo waarlijk helpe mij God almagtig!'"* De notulen zijn ondertekend door vader Willem, die in 1825 het ambt van burgemeester verruild heeft met dat van secretaris. In 1836 zal Jans jongste broer Jacobus zijn vader in die functie opvolgen.

v.V.V. is een ijverig assessor. Al in mei legt hij een *"Ontwerp Reglement van Plaatselijke Politie"* van 42 artikelen voor; dat handelt over de interne huishoudelijke verordeningen van de gemeente. Dit wordt ongewijzigd aangenomen. Als in 1844 de Districts Commissaris Verschoor van Nisse te Goes een ander Politie reglement voorstelt, laat de gemeenteraad weten, dat hij *"na deliberatie heeft goedgevonden, om zich te blijven bepalen bij het thans bestaande politie reglement in dato 22 September 1835."* Mr. v.V.V.'s reglement nog verbeteren? Dat was in de ogen van Wissenkerke niet mogelijk.

In 1836 maakt hij een goed plan voor een nieuw schoollokaal, waarvoor tot dusver het geld niet kon worden gevonden. Twee huizen in de Oostvoorstraat zullen daartoe samengevoegd worden en verbouwd. Een onbekende - vader Willem? - biedt de helft, f650,-- bij te dragen aan de koopprijs van die beide panden. Na diverse wijzigingen door Gedeputeerde Staten, die een belangrijke bijdrage leveren aan de kosten van verbouwing, komt de nieuwe school in 1836 tot stand. Vader Willem leent daartoe aan de gemeente f3.400,--.

13 April 1838 woont v.V.V. zijn laatste vergadering bij van de gemeenteraad. Hij verwacht benoemd te worden tot rechter aan de Arrondissements Rechtbank te Goes. Dit heuglijk feit is voor hem aanleiding om in het huwelijk te treden: op 5 april 1838 bericht de ambtenaar van de Burgerlijke Stand te Middelburg aan het gemeentebestuur van Wissenkerke dat de heer P.I. van Voorst Vader en Mejuffrouw I.A. (Iohanna Adriana) Fock trouwbeloften hebben gewisseld. Op 20 april is het huwelijk te Middelburg voltrokken. "Jans" Fock - haar familie zal zich na 1863 von Brucken Fock noemen - stamde uit een predikanten- en van moederszijde uit een regentengeslacht. Zij was een kleindochter van de befaamde Mr. Bonifacius Matthias Pous (1744-1797), die onder zijn vele ambten ook telde dat van bewindhebber van de Kamer Zeeland van de V.O.C. en als zodanig de directe toezicht houdende chef was van Johannes van Voorst, v.V.V.'s grootvader. Deze had zijn loopbaan immers geëindigd als equipagemeester - belast met de leiding bij de bouw, uitrusting en bemanning van de schepen - van diezelfde V.O.C. Kamer. Bestond tussen de aristocratische Pous en de uit de lagere rangen tot zijn hoge functie opgeklommen van Voorst nog een wereld van standsverschil, bij hun kleinkinderen was dit uitgewist door v.V.V.'s academische graad en het groot vermogen dat Willem L., v.V.V.'s vader had verworven. v.V.V. erfde van zijn ouders een vermogen - meest in de vorm van landbezit - ter waarde van f124.633,91. Ook zijn vrouw bracht vermogen mee. De buitenplaats "Schoonoord" met de daarnaast gelegen boerderij "De Hollandsche Hoeve", toen gelegen juist buiten de gemeentegrens van Goes in de gemeente Kloetinge, waren haar eigendom. De naam van de boerderij leeft nog voort in het stadsrecreatiepark van dezelfde naam, nu binnen Goes gelegen. Schoonoord is in 1909 gesloopt. Het echtpaar werd geregistreerd als negende in de volgorde van de in de directe belastingen hoogst aangeslagenen in Goes.

Helaas, zij sterft als het huwelijk nog maar elf jaar heeft geduurd. Zij heeft haar man - drie doodgeboren kinderen niet meegeteld - twee zonen en een dochter geschonken. Bijna vijf jaar later hertrouwt v.V.V., dan 49 jaar oud met zijn 33-jarige kinderjuffrouw, Helena J.P. Kloppert. Die was voor de kinderen een ware tweede moeder en zo geliefd, dat die bij deze bruiloft in hun volgrijtuig van vreugde stonden te dansen, zoals één hunner later verteld heeft.

v.V.V. als rechter

Bij keizerlijk decreet van 18 augustus 1810 werd tot de instelling van een "Rechtbank van eerste aanleg" in Goes besloten; 8 juni 1811 werd die geïnstalleerd. 1 Oktober 1838 werd deze omgezet in een "Arrondissements Regtbank". Na een levensduur van nog geen 40 jaar is deze 9 april 1877 al weer opgeheven.

v.V.V., benoemd 16 september 1838, hoorde dus tot de eerste leden van deze rechtbank. Het eerste vonnis, dat hij velde samen met de rechters B.H. Janssen en I.I. van Deinse betrof een 26-jarige vrouw. Wegens het "*afrekken van koornaren*" werd die veroordeeld tot 3 maanden gevangenisstraf en een geldboete ter waarde van de toegebrachte schade. Hoe anders luiden de aanklachten toen, vergeleken met die van deze tijd! Bij v.V.V.'s derde vonnis - altijd

samen met 2 andere rechters - spreken de heren een 57-jarige vrouw vrij van de beschuldiging "*eens anders koeijen te hebben gemolken*"!

Veel vonnissen betroffen diefstal van eerste levensbehoeften: graan, brood, roggebrood, aardappelen, een paar vrouwenkousen, een "*baaijen rok*", zoete koeken, paardepenen, hout, appels, schoenen, een achtervarkensham, een konijn, een schaap. De 17-jarige Marinus de Regt, die 2 à 3 rapen uit de grond trok op het land van notaris Jan Willem Vader te Kortgene, een neef van v.V.V., om die er ter plekke op te eten kreeg een boete van f0,50 met de kosten van het geding begroot op f3,--.

Voorts komen wij tegen: het ontduiken van de belasting op zout, het clandestien malen van meel. Een bakker, die het tarwemeel voor het bakken van zijn broden had vermengd met dat van bonen en erwten. Naakt zwemmen werd wegens "*schending van de eerbaarheid*" gestraft met één maand gevangenis, f8,-- boete en betaling van de kosten van het geding ad f2,51. Natuurlijk waren er ook scheldpartijen, beledigingen, ordeverstoring; het niet aanmelden van een zoon voor de militaire dienst. Is er echte armoede in het spel dan toont de rechtbank zich relatief mild; een vrouw die aardappelen te velde had ontvreemd, gul bekent en spijt betuigt, krijgt één dag celstraf met vergoeding van de verblijfkosten daar, f2,75½; met de opdracht de aardappelen terug te geven. Strenger trad de rechtbank op tegen een man die leden van de kerkenraad bedreigde teneinde zijn diaconale steun omhoog te krijgen: 2 jaar gevangenisstraf, f13,-- boete plus de kosten van het geding. Ook bedelaars konden niet op genade rekenen. Twee mannen die als enige kostwinning het zingen van liedjes konden opgeven, kregen 3 maanden gevangenisstraf, gevolgd door opname in een bedelaarskolonie. Ook twee jongens, 12 en 13 jaar oud - zonder beroep! - kregen wegens bedelen de zelfde straf.

Op stropen met gewapend verzet tegen de jachtopziener stond 6 maanden, f20,-- boete en kosten van het geding: f3,80½.

De regering had godsdienstoefeningen van afgescheidenen met meer dan 20 personen, zonder vergunning van het gemeentebestuur, verboden. Wij kijken wel vreemd op, hoe streng tegen deze "*misdaad*" werd opgetreden. 20 Februari 1840 kostte dat de voorganger f25,-- en kosten rechtsgeding ad f11,29. Eveneens in 1840 werd het houden van 3 godsdienstoefeningen op één zondag te 's-Heer Hendrikskinderen, waarvoor geen vergunning was verkregen, bestraft met f100,-- en gerechtskosten voor 3 van de 4 beklaagden elk. De befaamde Hubert Jacobus Budding moest voor 12 ongeoorloofde bijeenkomsten 12 x f8,-- en kosten betalen. In de daarop volgende maand mei leidde hij opnieuw 5 bijeenkomsten waarvoor hij andermaal 5 x f8,-- en kosten moest betalen. In aanmerking genomen dat de waarde van het geld toen - zeer grofweg - 100 maal zo groot was als nu, waren dat wel heel zware straffen.

Slechts één maal, in een brief, meldt v.V.V. een door zijn rechtbank onderzochte moordzaak: in november 1857 zette een herbergier te 's-Heer Arendskerke één zijner gasten zo hardhandig buiten de deur, dat die overleed. Maar onder de vonnissen van de Goese rechtbank vinden wij die doodslag niet terug. Was die wellicht onbevoegd voor het berechten van moordzaken? Ik denk het. De laatste tot de strop veroordeelde moordenaar in de Bevelanden werd in 1841 opgehangen, niet in Goes, maar in Middelburg, hoewel hij zijn beide moorden pleegde in Hoedekenskerke en woonde in Ellewoutsdijk.

v.V.V. als lid van de gemeenteraad

Van de rond de 350 kiesgerechtigden die Goes rijk was, kwamen er op 21 augustus 1855 112 opdagen voor het kiezen van twee leden van de Raad. J.A.A. Fransen van de Putte - eigenaar

van een garancinefabriek - kreeg 52 stemmen, V.V.V. 39, anderen minder. Aangezien niemand de vereiste meerderheid van 57 stemmen op zich had weten te verenigen, vond 4 september herstemming plaats, waarbij de twee bovengenoemden zich gekozen zagen; een meerderheid was nu niet meer nodig. In die tijd waren er nog geen partijen, die kandidaten stelden. De kiezers waren volkomen vrij, om hun stem uit te brengen op elke kiesgerechtigde in Goes. Een commissie uit de Raad moest van elke gekozene de "*geloofsbrieven*" onderzoeken. In die van v.V.V. stond, dat hij behalve rechter, ook President was van het Collegie van Regenten van de Godshuizen - dat zijn het Weeshuis en het Gasthuis; dat hij secretaris was van het college van Kerkvoogden van de Nederlands Hervormde Kerk en lid van de "*Plaatselijke schoolcommissie*". Nadat de geloofsbrieven waren goedgekeurd en de beide gekozenen hun "*benoeming*" hadden aanvaard, werden zij beiden 27 september 1855 beëdigd. De eerste eed betrof de door de grondwet voorgeschreven "*eed van zuivering*". "*Daarna leest de voorzitter den eed voor, vermeld in art. 39 der gemeentewet, waarop de benoemde op gelijke wijze zegt: 'Zoo waarlijk helpe mij God almachtig.'*" Die installatie werd publiek bekend gemaakt; bericht hiervan kregen Gedeputeerde Staten.

In de Raad treft v.V.V. zijn neef mr. P.H. Saaijms Vader aan. Deze was vanaf 1826 griffier en 1857-1867 rechter aan dezelfde rechtbank. Er is geen groter tegenstelling denkbaar dan tussen beide neven. Voert v.V.V. slechts zelden het woord, neef S.V. laat bijna nooit een onderwerp zonder zijn commentaar voorbijgaan. Ook de overeenkomst tussen hen is opmerkelijk: beiden zijn uiterst conservatief, stemmen veel vaker tegen dan voor een voorstel; in één vergadering telde ik dat v.V.V. zes maal had tegen gestemd. De grote beweegreden voor deze houding is "*de treurige toestand van de financiën der gemeente*". Om dat argument te begrijpen moeten we bedenken, dat een REVOLUTIE, aldus S.V., had plaats gevonden., n.l. de conversie van accijnsen in directe belastingen in 1853. Alle accijnsen hadden de gemeente f35.000,-- per jaar opgeleverd - de gemeentebegroting bedroeg omstreeks f60.000,--. Maar die op "*wijn en gedistilleerd*" bleven gehandhaafd: f10.000,-- à f12.000,--. Ook het wegvallen van de kosten van inning der accijnsen ad f3.000,-- kwam de gemeente ten goede. Maar er bleef toch een groot hiaat. Gedeeltelijk werd dat opgevuld door verhoging van de "*Hoofdelijke Omslag*" - af te korten H.O. - van f13.000,-- naar f24.000,--. Die H.O. was afgestemd op het door de Raad geschatte vermogen en inkomen van de betrokkene. Die stemde over de klasse, waarvan de aanslag afhing. v.V.V. hoorde eerst tot de eerste klasse, maar werd op zijn verzoek overgebracht naar de tweede klasse. Daarnaast was de belasting op "*personeel*" een belangrijke bron van inkomsten voor de gemeente. Dit was een rijksbelasting, niet alleen op personeel, maar op alles wat men bezat, tot het aantal dekens en kussens toe. Rijksambtenaren kwamen daarvoor huis aan huis schatten. Het Rijk stond daarvan als subsidie 4/5 af aan Goes; opbrengst ruim f16.000,--. Goes hief daar bovenop nog eens 30 opcenten.

Bovendien wijzigde de regering de ARMENWET. De armenzorg, voor zover de burgerlijke gemeente die op zich had genomen, ging geheel over naar de kerkgenootschappen! De gemeente mocht daar zelfs geen subsidie aan geven! De Joden moesten hiervoor nu een Israëliische Armenzorg oprichten. Als de Nederlands Hervormde Kerk van deze zware toename van lasten in september 1855 verwittigd wordt, begint die maar met een "inschrijving" die f2.100,-- opleverde. Het Kerkbestuur - secretaris v.V.V. - doet het gemeentebestuur weten in de nieuwe regeling te berusten, "*zoo lang de Christelijke liefdadigheid van de gemeenteleden de diaconie daartoe in staat zal stellen.*" Natuurlijk ontstond er grote "*ongerustheid*" onder de meer welgestelden, van wie naast een bijna verdubbelde H.O. ook een fors hogere bijdrage aan de Diaconie werd gevraagd. Een climax bereikte de "*onrust*" in 1864, toen B. & W., op advies

van de regering, de Raad voorstelden de opcenten op de Personeele Belasting van 30 tot 60 cent te verhogen. Niet de H.O., die achtte men hoog genoeg.

De liberaal O. Verhagen verzette zich daar fel tegen. In 1850 inde de gemeente f40.000,-- aan belasting, op de begroting van 1865 was dat slechts f33.000,--. Een wat hogere belasting kan dus geen kwaad. Het verschil zit hem daarin, dat de accijnsen heffingen waren op de eerste levensbehoeften! Per hoofd van de bevolking bedroegen die f6,--! Nu, in 1865 betalen zij, wier inkomen f200,-- per jaar niet haalt - dat is f4,-- per week! - geen cent belasting meer, zoals het hoort. De gevolgen zijn evident: in 1850 moest de gemeente de armenzorg met f15.000,-- subsidiëren, nu maar met f300,--. Maar de verhoging van de Personeele Belasting is niet goed. Verhagen berekende, dat alle Goesenaren, wier inkomen onder f300,-- 's jaars bleef, niettemin dan samen aan personele lasten f5.600,-- moesten gaan opbrengen. Daarvoor wenste hij niet verantwoordelijk te zijn. *"Laat de arme betalen naar zijn armoede, de rijke volgens zijn overvloed,"* zegt de Bijbel. In 1850 kostte het onderwijs aan de gemeente f2.000,-- , nu f24.000,--. Ook dat juichte Verhagen toe. *"Dat alles zijn toepassingen van de liberale beginselen."* Zijn betoog maakte zoveel indruk, dat verhoging van de opcenten van de Personeele Belasting met grote meerderheid van stemmen door de Raad is verworpen. De voorstemmers vinden dit maal de burgemeester aan hun zijde, die vindt dat het met de hoogte van de H.O. langzamerhand wel welletjes is. Maar die moet nu opnieuw omhoog, van f24.000,-- naar f27.470,05.

Natuurlijk draafde Verhagen door; hij zweeg over de verbetering van de economie na het rampzalige tweede kwart van de negentiende eeuw; over het verplaatsen van de lasten naar de burgerlijke armenzorg naar de kerkgenootschappen; over de toch niet echt riant gemeentefinanciën. En bagatelliseert het geweklaag over de H.O. De aanslag hiervoor van v.V.V. van f600,-- is echt geen kleinigheid, als we bedenken dat dit nog alleen maar een gedeelte is van de gemeentebelastingen, waarbij ook nog de rijksbelasting, polderlasten, gedeeltelijk verplichte kerkelijke belasting enz. komen; en de bovengenoemd geheel andere waarde van de gulden, vergeleken met de huidige tijd.

Voor het orthodoxe deel van de bevolking kwam daar de Christelijke school nog bij; die moest geheel uit eigen middelen bekostigd worden. De ouders moesten bovendien nog schoolgeld aan de gemeente betalen, die zij kon aanwenden voor haar eigen openbare scholen. De gemeentekas bleef voor de Christelijke school gesloten, zo begrijpen wij van Jhr. mr. J.J. Pompe van Meerdervoort, schoonzoon van S.V. in zijn eerste redevoering als Raadslid 22 oktober 1869. Deze scheve verhouding heeft zeker ten grondslag gelegen aan de onwil der conservatieve Raadsleden om meer geld voor het openbaar lager onderwijs te voteren dan het strikt onvermijdelijke.

Overigens, vijf heren hadden een weg gevonden, om die H.O. althans gedeeltelijk te ontduiken! Zij hadden allen buitenplaatsen buiten Goes. Op voorbeeld van de president van de rechtbank, Mr. F.N. van der Bilt, vroegen zij vrijstelling van H.O. voor de 4 à 6 maanden, die zij niet in de gemeente Goes doorbrachten. Ook in de gemeente waar de buitenplaats lag, betaalden zij H.O. maar die was stellig een stuk lager. De Raad van Goes weigert, maar moet na een uitspraak van de Hoge Raad toegeven. 7 Juli 1865 wordt de gemeentewet in dier voege gewijzigd, dat de eigenaren van buitenplaatsen in beide gemeenten H.O. betalen.

Deze groep, waartoe ook S.V. en v.V.V. hoorden, heeft zich hiermee zeker niet populair gemaakt. De Raad dacht wraak te kunnen nemen! Hij weigerde aan S.V. de toegang tot de raad, toen S.V. was herkozen: hij voldeed toch maar de helft van het jaar aan de wettelijke voorwaarde om in Goes te wonen! De Raad liet zich niet overtuigen door de juridische argumenten tegen hun beslissing van de zeer scherpzinnige burgemeester mr. M.P. Blaubeen,

noch door die van Gedeputeerde Staten. Er moest een ministeriële beschikking aan te pas komen, voordat S.V. weer in de Raad kon plaatsnemen.

S.V., v.V.V. en C.C. van den Bosch verzetten zich hevig tegen de oprichting van de H.B.S. Daarvoor moest f44.000,-- geleend worden. Dat ging het vermogen van Goes toch ver te boven! Van den Bosch legt nog een tweede argument op tafel: op die H.B.S. wordt *"de godsdienst uitgesloten."* Waar moet dat heen? Immers: *"zonder Christendom bestaat geen moraal!"* Voor van den Bosch geldt de Heilige Schrift als hoogste gezag.

Verhage: *"Dan houdt van den Bosch zich niet aan zijn als raadslid afgelegde eed van trouw aan de grondwet en de wetten des Rijks!"*

S.V.: *"Onjuist! Die wetten zijn niet in strijd met de Bijbel!"* En zo heeft de Raad tot aanbesteding van de bouw van de H.B.S. besloten met maar 7 tegen 3 stemmen, januari 1866. Ook als die school er al is, blijft het protest tegen die voor de gemeente veel te dure voorziening voortduren. Wethouder De Laat de Kanter - die tevens inspecteur is van het onderwijs - heeft 1 december 1868 berekend dat die school aan de gemeente zelf inderdaad f10.000,-- per jaar kost; het Rijk geeft daarenboven een subsidie van f7.000,--. Maar daar tegenover staat dat de leraren aan belastingen e.d. de gemeente f9.162 inkomen bezorgen. Van extra last valt niet te spreken. Het geld is aan de 52 leerlingen van de H.B.S. en nog 21 van de daarbij behorende "Burgeravondschool" wel besteed. v.V.V. geeft toe, *"dat hij de cijfers niet kan weerspreken, maar het blijft zijne overtuiging, dat het onderwijs hier op een te grooten voet is ingerigt."*

Dat geldt ook voor het lager onderwijs. Als een nieuwe openbare school gebouwd moet worden, verzetten zich v.V.V. c.s. in de vergadering van 30 juli 1868. Wethouder Fransen van de Putte betoogt, dat de onderwijswet bepaalt, dat geen onderwijs mag worden gegeven in lokalen die voor de gezondheid schadelijk zijn of geen voldoende ruimte bevatten. En de door de Raad zelf ingestelde Schoolcommissie rapporteert al 10 jaar lang, dat de school te klein is.

Het is interessant om te zien hoe Goes die lening van f44.000,-- tot stand brengt. Enkele particulieren schrijven in voor 34 van de 88 aandelen, elk groot f500,--. De belangrijkste is J.A.A. Fransen van de Putte met 19 aandelen. Het Armbestuur krijgt opdracht om uit zijn vermogen 20 aandelen te kopen en het Gasthuis om zich over de resterende 34 aandelen te ontfemen; dat moet daarvoor een aantal *"inschrijvingen in het grootboek"*, rijkslening dus, te gelde maken.

1 Juli 1868 wordt de "Zeeuwsche Spoorweg" feestelijk geopend. Natuurlijk moet er een weg worden aangelegd naar het buiten de kom gelegen station. Ook dat vinden de conservatieve Raadsleden te duur!

Ere wien ere toekomt: de liberalen hebben in die tijd de stuwkracht geleverd voor de verbetering van de positie der onvermogenen in het belastingstelsel en voor de invoering van het middelbaar onderwijs!

Van de drie vaste commissies uit de gemeenteraad - voor de financiën, gezondheid en scholen - werd v.V.V. gekozen in de commissie van financiën. Hij blijft daarvan lid van 1856 tot en met 1865. Daarna is hij niet meer herkozen. Te conservatief??

Bij zijn aantreden als lid van de Raad was v.V.V. nog voorzitter van het College van Regenten der Godshuizen. Door de wijziging in de Armenwet moeten die twee nu uit elkaar. Het weeshuis valt in principe onder armenzorg en is dus voortaan uitgesloten van subsidie van de burgerlijke gemeente. Toen het stadsbestuur het weeshuis stichtte in 1672 vielen immers wezen nog onder armenzorg; en ook toen Pieter Rimmeland in 1716 het weeshuis rijkelijk met goederen begiftigde, was dat nog zo. Gelukkig heeft het weeshuis van dit verbod tot het verkrijgen van subsidie geen last; het is zo rijk, dat het elk jaar over houdt.

Het gasthuis stamt uit het eerste kwart van de vijftiende eeuw, toen het Agnieten klooster in Goes gevestigd werd. Ook dat heeft bezittingen, maar de opbrengst daarvan is onvoldoende om de zieken te verzorgen en bovendien de *"proveniers"*, die met een éénmalige koopsom zich van een levenslang verblijf hebben verzekerd. De gemeente heeft dus gesubsidieerd. Maar vallen de diensten, die het gasthuis verleent niet ook onder het begrip armenzorg? De Raad meent van niet, het tweede deel van zijn taak al helemaal niet. De gemeente handhaaft derhalve de subsidie, waarin Gedeputeerde Staten, nadat hun bezwaren door de Raad zijn verworpen, tenslotte maar *"berusten"*.

Tegen de praktische gedachte, de financiën van beide instellingen, de een met een jaarlijks *"goed slot"* de ander met een *"kwaad slot"*, te combineren, verzet v.V.V. zich. Men mag niet zo maar de bestemming van de erflaters - aan het weeshuis - wijzigen.

In 1858 krijgen de beide instellingen elk een eigen bestuur. Hoewel v.V.V. verklaarde niet voor het voorzitterschap van het bestuur van het gasthuis beschikbaar te zijn laat hij zich hiertoe toch overhalen *"op het uitgedrukt gevoelen van de leden, dat het verkieslijk is, dat de benoemde, die sedert onderscheidene jaren in het bestuur van de Godshuizen en laatstelijk voorzitter van hetzelfde geweest is, aanblijve."* Naast zich krijgt hij twee niet-Raadsleden, Cornelis Pilaar en Adriaan Nortier. Veel eer heeft het bestuur met zijn bemoeiingen niet ingelegd. v.V.V. blijft klagen over de te karige subsidie; de Raad is zijnerzijds niet gelukkig met de inrichting. In 1865 klaagt Fransen van de Putte: *"Er is geen lokaal voor lijders aan vallende ziekte, of tot voorloopige bewaring van krankzinnigen, voor lijders aan syphilis, voor operaties, geen badkamer. Bij de zoogenaamde verbeteringen is geen acht geslagen op de regelen der hygieë."* Daar tegen protesteert wel de burgemeester: *"de nieuwe ziekenzalen zijn ingerigt overeenkomstig het gevoelen der geneeskundigen, die wel degelijk geraadpleegd zijn."* Desondanks neemt de Raad het voorstel van Fransen van de Putte aan, om de subsidie met f500,- te verminderen.

Voor Pilaar is dat de druppel die de emmer doet overlopen: hij bedankt voor het lidmaatschap van het gasthuisbestuur met het welsprekend commentaar: *"Immers, gedurende de acht jaren, dat ik lid ben van het bestuur van het gasthuis, heb ik nimmer eenig blijk van goedkeuring van den gemeenteraad voor dat bestuur opgemerkt, maar veeleer jaarlijks bij de behandeling der begroting van dat gesticht, in de openbare vergadering eene afkeurende stem hooren opgaan over het bestuur van hetzelfde. Ik ben dus aan mij zelve verplicht eene betrekking neder te leggen, waarvoor ik blijkbaar onbekwaam ben, ten einde niet langer aan dergelijke onaangename bejegeningen blootstaan, maar ik ben dit vooral verplicht aan het gasthuis, hetwelk ik met hart en ziel ben toegedaan, omdat daardoor aan dezen raad gelegenheid geopend wordt, iemand in mijne plaats te kiezen, van wien men meer mag verwachten, dan ik met den besten wil heb kunnen presteren onophoudelijke aanmerkingen over het kwistig beheer of het pogen daartoe te geraken, welke men vermeent in het bestuur over dat gesticht op te merken. Men zou toch mogen verwachten dat nuttig besteed geacht te wordt, dat de betrekkelijk geringe bijdrage aan een gesticht, bestemd om de lijdende menschheid te hulp te komen, maar dat ongelukkig dit niet uit eigen middelen doen kan."* Dat hielp wel. Nadien zijn de begrotingen, ingediend door het gasthuis zonder enig commentaar en zonder één tegenstem de Raad gepasseerd. Wel herinnert v.V.V. het volgend jaar de Raad nog even scherp aan het gevolg van zijn besluit de subsidie te verminderen: *"Door het gebrek aan fondsen kunnen de gealimenteerden slechts éénmaal per week vleesch krijgen."*

v.V.V. secretaris van kerkvoogdij en lid van de kerkeraad

22 December 1846 is v.V.V. door het college van Notabelen van de Nederlands Hervormde Kerk benoemd tot kerkvoogd. En op 11 januari 1847 hebben de kerkvoogden hem gekozen tot secretaris; dat is hij tot zijn dood gebleven. 13 December 1847 is v.V.V. gekozen tot ouderling, ingaande 1848. Waarschijnlijk heeft deze functie kort geduurd, in 1852 is hij geen ouderling meer. 12 April 1867 deelt de burgemeester de Raad mee, dat de kerktoeren is verzakt. De kosten van herstel zijn begroot op f4.900,--. Burgemeester bekent, dat hij niet weet wie de eigenaar van de toren is! Raadsleden herinneren zich dat in 1835 een overeenkomst is gesloten tussen de burgerlijke en kerkelijke gemeente (Napoleon heeft alle kerktoeren onteigend, om die te gebruiken als militaire uitkijkposten; meestal is die onteigening niet terug gedraaid). De Nederlands Hervormde Kerk is eigenaar van de toren, maar de burgerlijke gemeente is verplicht die te onderhouden. Burgemeester stelt voor de kosten dan maar te delen. Maar de kerkvoogdij laat weten, dat zij weigert aan het herstel bij te dragen. Haar geld is bestemd voor de eeredienst. De toren is voor haar van geen belang; die mag men desgewenst afbreken! In de Raadsvergadering doet de burgemeester het nieuwe voorstel, dat de Kerk afstand doet van haar eigendom van toren en speelwerk. v.V.V., in die vergadering aanwezig zegt, dat zo'n voorstel bij de kerkvoogdij geen kans maakt. Krachtens het contract is de (burgerlijke) gemeente tot den onderhoud verplicht!

Burgemeester Blaauwen: *"Wel tot onderhoud, maar niet tot behoud!"*

v.V.V.: *"Als onderhoud - het vervangen van vermolmden balken - tijdig had plaats gevonden, zou de toren zich niet in zo ongunstige toestand bevinden. Die is gevolg van verwaarlozing van het onderhoud."*

Burgemeester Blaauwen: *"Die bewering is bezijden de waarheid! Ook nu is er in 't geheel geen vermolmd hout in den toren. En de rekeningen bewijzen het getrouw onderhoud. De oorzaak is een te primitieve constructie van den toren."*

De burgemeester won dit debat. Een gecombineerde vergadering van kerkvoogden en notabelen op 18 september aanvaardt het voorstel tot deling der kosten. Het breken van een klok van het carillon in de zomer 1868 vormt dan geen probleem meer. Hoewel de kerk eigenaar is, betaalt de burgerlijke gemeente de restauratie à f850,-- ingevolge het contract van 1835.

v.V.V.'s brieven

In 1857 stuurt v.V.V. zijn beide oudste zonen, Willem en Piet, 15 en 13 jaar oud naar een kostschool in Utrecht om daar het vermaarde Stedelijk Gymnasium te bezoeken. Vrijwel elke twee weken zendt hij hun een brief. Hiervan zijn er 33 bewaard, gedateerd 1857-1865 samen met drie van zijn tweede vrouw Lena. Deze verzameling vormt een waar document humain; zij geeft een boeiend inzicht in het leven van v.V.V. en zijn gezin anderhalve eeuw geleden.

In 1857 was v.V.V. 52 jaar oud. Drie jaar eerder had hij zijn tweede vrouw gehuwd. Lena voegde aan zijn drie kinderen uit het eerste huwelijk nog drie toe; in 1857 waren er nog maar twee: Cato'tje van 2 en Jan, 1 jaar oud (Maria werd in 1861 geboren). Uit alle brieven proeft men rust en harmonie. Lena kon kennelijk goed organiseren; haar drie brieven zijn verfrissend opgewekt van toon en stralen bijzondere warme gevoelens uit voor haar beide stiefzonen. Ook de band tussen vader en zonen is hecht; hij verheugt zich steeds uitbundig in het vooruitzicht, als *"zijn lieve jongetjes"* weer thuis zullen komen, met vakantie.

Heel opvallend is de in iedere brief weer geuite dankbaarheid, ja verbazing, dat de hele familie nog steeds gezond is. *"Met veel genoegten ontvingen wij gisteren uwe letteren en mogten daaruit uw beider welstand vernemen. Wij zijn gelukkig allen nog welvarend, hetgeen tegenwoordig wel een groot voorrecht is."* Zo begint zijn eerste brief. En daar was in die tijd zeker alle reden toe. In dezelfde brief vertelt hij het overlijden van zijn tuinman Kooman na een heel kortstondige ziekte, mogelijk cholera, een ziekte waarvan Goes in 1866 een epidemie had, maar die ook daarvoor gesignaleerd werd. v.V.V.'s drie jaar jongere broer Willem, de enige dochter van zijn broer "Koo" (Jacobus) en beide kinderen van zijn neef Jan Willem Vader, de notaris in Kortgene, stierven in of kort na hun puberteit allen aan tuberculose. v.V.V.'s eerste vrouw was jong overleden en hij zelf sterft 3 jaar na zijn laatste brief, 64 jaar oud. Als Jan Willems laatste kind, een meisje van 22 jaar is overleden, schrijft v.V.V.: *"Zij weten met gelatenheid hun groot verlies te dragen. Gelukkig als men door den godsdienst daarin gesterkt wordt."*

Ook uit zijn brieven blijkt, zoals wij uit zijn langdurig functioneren in de kerkelijke ambten al wisten, dat hij een warm gelovig man was. Met zijn orthodoxe overtuiging behoorde hij onder zijn stadgenoten tot een minderheid. Vrijzinnigheid had daar, en ook in de kerk de overhand gekregen. Hij was dan ook erg gelukkig toen een goed orthodox predikant, Drost, in 1860 in Goes werd beroepen. Die werd een groot succes. 3 November 1861: *"Hedenavond ben ik bij Ds. Drost in de kerk geweest, die als naar gewoonte overvol was. De man heeft een nuttige en mooie preek gedaan. Sedert wij in de stad zijn, is hij al een paar keeren bij ons geweest en bevalt mij goed."* In 1861 zal Drost zijn jongste dochter Marie dopen.

Met wie ging hij om? De tegenstelling tussen vrijzinnig en orthodox was in die dagen onvoorstelbaar fel. Orthodoxen beschouwden vrijzinnigen als Godsloochenaars. Zij erkenden immers Christus niet als God? Voor die hovaardij waren zij ongetwijfeld voorbestemd om in de hel te belanden, ten prooi aan de duivel en trawanten. Vrijzinnigen zagen orthodoxen als bekrompen fanatici, die hun ogen krampachtig sloten voor feiten. De Bijbel is geen goddelijk dictaat maar mensenwerk met onderlinge tegenstrijdige uitspraken en regelrechte fouten. Aan Abraham - Genesis 13 - zijn kamelen toegeschreven, eeuwen voor die het Midden-Oosten binnen kwamen. Op alle gebieden van het leven is het de wetenschap die de mensheid vooruit zal helpen. Heeft de uitvinding van het stoomtuig niet gemaakt dat men met wonderbaarlijke snelheid per trein en schip over de aardbol voortraast? Als dan de armoede verdwijnt zal de mensheid niet alleen materieel maar ook moreel vooruitgaan. Dat fanatieke geloof in de wetenschap maakte hen tot zulke felle bewonderaars van het onderwijs en de ontwikkeling van de arbeider door de Maatschappij van het Nut van 't Algemeen. Orthodoxen zagen daarin slechts een verwerpelijk pogen *"de Godgegeven standsverschillen uit te wissen"*, aldus Groen van Prinsterer.

Wat de H.B.S. betreft hebben de vrijzinnigen meer gelijk gekregen dan zij toen in hun stoutste dromen konden bevroeden. De mobilisering van het bèta-intellect in geheel Nederland heeft ons land rond de eeuwwisseling gemaakt tot wereldrecordhouder in Nobelprijzen, de bevolkingssterkte in aanmerking genomen. Alle winnaars waren H.B.S. leerlingen geweest. Tevens is dit de voorwaarde geweest die de opkomst en bloei van onze internationals mogelijk heeft gemaakt (aldus Willink in *"De Tweede Gouden Eeuw"*).

Twée levensbeschouwingen die elkaar volmaakt uitsloten. Wij horen dan ook nooit van bezoeken door of aan zijn liberale mede Raadsleden. Naast zijn jachtvriend Jan de Fouw en huisarts Verschoor lezen wij alleen over zijn zuster Leijntje en haar man J.P. Kakebeeke, die in Goes wonen, over broers van zijn eerste vrouw, waarmee hij zo bevriend was, dat ze kwamen

logeren. Zelfs kocht hij van één van hen - ongezien! - een span rijtuigpaarden. Ook met zijn broers en zusters in Wissenkerke hield hij geregeld contact.

v.V.V. als ondernemer

In 1855 heeft J.A.A. Fransen van de Putte de Maatschappij van Stoom- en Zeilvaart opgericht, die de "schroefstoomboot de Stad Goes" laat varen van Goes naar Rotterdam en v.v. Burgemeester M.P. Blaubeen en F.S.A. Knitel waren commissaris daarvan. Begin 1863 is die Maatschappij met schip overgenomen door v.V.V. samen met J.R. de Fouw Wzn. en A. Mortier Pzn., die daarvoor de "Goessche Stoombootonderneming" hebben opgericht. v.V.V. betaalde daarvoor de vereiste borgsom à f2.000,--. De ingenieur voor het stoomwezen te Maastricht had een *"voorwaardelijke en voorloopige vergunning"* verleend voor het gebruik van stoomtuig op het schip. De verkoop van Fransen van de Putte c.s. had een goede reden: aan A.J. Verweij en Co. te Rotterdam, eigenaars van de "Hollandsch-Zeeuwsche Stoombootrederij" is - tegen het gemotiveerd advies van B. & W. van Goes in - eind 1862 toch een concessie gegund om de stoomboot "De Zuidbeveland" voor hetzelfde traject in de vaart te leggen. Wellicht vreesden de verkopers ook concurrentie te zullen krijgen van de "Zeeuwsche Spoorweg" die in 1868 tot aan Goes is geopend. v.V.V. bericht in zijn brieven vaak over hoop en vrees van dit ondernemers avontuur.

Maar de zienswijze van Fransen van de Putte is door de feiten gebillijkt. In januari 1867 is de "Stad Goes" uit de vaart genomen. De "Zuidbeveland" voer door. Hoe revolutionair een stoomboot in die tijd nog was vernemen wij in augustus 1863: *"Overwegende dat de snelle vaart der stoombooten door de haven afschuiving van de havenboorden veroorzaakt, is besloten (door B. & W.) aan de Directiën der Stoombooten de Stad Goes en de Zuidbeveland aanschrijving te doen met de minst mogelijke stoomkracht de haven te bevaren."* Verwante vermaningen keren in latere jaren nog herhaaldelijk terug.

Woonhuizen

Het grootste deel van het jaar woonde het gezin in Goes, vanaf 1853 in het huis Lombardstraat 2, dat later het eerste R.K. ziekenhuis zou worden. Heel dicht dus bij v.V.V.'s werk. Recht werd immers als vanouds gesproken in het Stadhuis. Maar ongeveer 5 maanden per jaar werden doorgebracht in de buitenplaats "Schoonoord", nog geen half uur lopen van de Lombardstraat vandaan. Die plaats deed zijn naam eer aan. De oudste dochter, Jet, zal daar later over schrijven en dichten als over het verloren Paradijs. Hier vond men rijtuigen, paarden, jachthonden, een mandewagen voor de kleintjes, een ezelkar voor de groteren, een schommel, een bos, een boomgaard, waarvan de vruchten soms naar Utrecht werden verstuurd, hazelnoten, druiven, abrikozen, perziken, kassen met amandelen en wat niet al, tamme konijnen, een poelepetaat (= parelhoen) die *"136 eijers"* kon leggen en het boerenbedrijf de "Hollandsche Hoeve".

De jacht

Het werk vergde geen volledige dagtaak. In de herfst gaat v.V.V. vergezeld door vriend of tuinman op hazenjacht. Bij de openbare verpachting in 1861 wist v.V.V. de hand te leggen op het jachtrecht op alle grond van de gemeente Goes. Daarvoor jaagde hij alleen op eigen grond, meest op de bijna 5 ha. die hij in de Wilhelminapolder bezat. Het gold de zogenaamde *"lange*

jacht": de jager heeft de taak de haas te ontdekken, waarna hij er zijn hond(en) op afstuurt om hem te apporteren. Er komt geen schot aan te pas. Deze lange jacht is - evenals de vossenjacht - in 1923 in Nederland verboden. Een indruk van vreugde en verdriet bij deze verdwenen jaagvorm krijgen wij uit v.V.V.'s brieven:

05-10-1857: *"Zaterdag heb ik met het oude span (honden) nog vier hazen gevangen; want de nieuwste hond heeft Woensdag, toen ik hem geprobeerd heb, een zijner poten bezeerd. Het hondje, want het is niet groot, heeft mij goed voldaan; het heeft alléén een ouden haas gevangen en verder met den bonten (hond) nog drie. Het loopt den bonten spoedig voorbij, doch is nog niet vast in het grijpen, anders zouden er al zeer weinig (hazen) weggelopen."*

26-10-1857: *"Cornelis (een knechtje) heeft nogal ambitie in het jagen en niet minder in het ontvangen van kwartjes, doch op de jacht komt hij natuurlijk bij Kooman (de juist overleden tuinman) veel te kort en heeft nog maar één haas zien liggen. Vandaag is de nieuwe tuinman in dienst gekomen, die mij op het oog goed bevalt."*

10-11-1857: *"Het doet mij genoegen, dat de gezonde hazen ul. zoo goed hebben gesmaakt ... Eén van de Fouws dure hondjes was Woensdag zoo afgemat, dat hij neerviel en een poosje voor dood bleef liggen, zoodat dhr. de Fouw het beestje met treurige oogen zat aan te kijken. Zijn knecht heeft het dier toen opgenomen en een eind gedragen, waarop het langzamerhand is bijgekomen. Het was dien dag ook warm."*

03-12-1861: *"Het totaal gevangene hazen is nu reeds 122 dit jaar en dat vind ik nog al wel, niet waar?"*

08-2-1862: *"Van Jet (het jongere zusje van de beide gymnasiasten) zult gij wel vernomen hebben, dat er vier honden zijn gestorven en Rap slechts alleen is overgebleven. Het is een grote spijt en tevens een groot gemis voor mij. Had ik Wipje mogen behouden, dan zou het mij nog niet zoo moeilijk gevallen zijn. Nog dagelijks, als ik achter kom, heb ik er gemis en verdriet van, dat vriendelijke dier niet meer te zien."*

In de winter 1861-1862 is door de strenge vorst de scheepvaart stil komen te liggen waardoor de jongens de kerstvakantie niet thuis kunnen komen. v.V.V. vermaant de jongens toch maar geen gastvrijheid te vragen aan de bevriende Mevrouw de Chateaux in Arnhem. Die heeft hen wel eerder te logeren gehad; maar jezelf uitnodigen, dat gaat niet!

20-12-1861: *"Eenige dagen geleden heb ik aan Mevrouw de Chateaux een haas gezonden en kreeg daar gisteren een bedankbrief voor. Zij schreef mij ook, dat zij wel dacht, dat gijl. met vakantie naar huis zoude gaan, doch wanneer zulks het geval niet mogt zijn, dat zij ul. dan met genoegen bij haar zou zien!"* Waaruit blijkt waarvoor een haas al niet dienen kan!

Tot aan de zomer 1859 blijven de jongens gehuisvest in de kostschool van de *"instituteur"* (=kostschoolhouder) Nijland. Maar juffrouw Nijland wordt ziek, waarom zij na de vakantie verhuizen naar de woning van de rector van het gymnasium Ekker! Dat werd werken! Willem, die al 15 jaar was toen hij aan het gymnasium begon, slaat zelfs een klas over, waardoor hij al na 5 jaar, in de herfst van 1862, met de rechtenstudie kan beginnen. Piet volgt hem daarin in 1863. Beiden waren bij hun eindexamen de besten van de klas en mochten daarom een redevoering in het Latijn in de Pieterskerk afsteken. Als student wonen zij op kamers. Zij vieren de herwonnen vrijheid door te genieten van het studentenleven. Voor de 4-jarige studie hebben zij beiden 6 jaren nodig. v.V.V. toont zich zachtmoedig in zijn vaderlijke kritiek. Als Piet in maart 1865 schrijft, dat hij de paasvakantie in Utrecht blijft om te werken, antwoordt Papa: *"Wanneer gij twee jaren besteedt om uw propedeutisch (examen) te doen (noot van de schrijver: daarvoor staat één jaar) en dan daarvoor nog eene vacantie moet overblijven, dan*

dunkt mij, dat gij niet bijzonder veel moet gewerkt hebben." Ironisch commentaar, geen donderpreek!

Zo geniet v.V.V. intens van zijn gezin en het buitenleven. Van de driejarige Jan, die, als het gaat sneeuwen, hoopt dat zijn vader gelijk heeft, die hem wijs maakt dat het suiker is. Mei 1860: *"Er gaat niets boven het eerste groen; de peerenboomen bloeijen zoo overvloedig, dat het schijnt, of zij met een laken zijn overdekt."*

Uit de notulen van de gemeenteraad blijkt dat v.V.V. vaak ziek was, meer dan de andere leden van de Raad. Van zijn laatste benauwde dagen zijn wij op de hoogte doordat door zijn vrouw met potlood gekrabbelde notities daarvan onlangs aan het licht kwamen. Zij eindigt zo: *"Het was dus 21 September, dat mij de zwaarste dag des levens trof. God trooste mij en sterke ons, en geve ons zoo te leven, dat wij onzen dierbaren doode eens mogen wedervinden, daar waar geen nacht meer zijn zal."*

LITERATUUR

- Gemeente Archief Goes. Inv. no's 68 t/m 81; 132, 138, 255, 256.
- Gemeente Archief Wissenkerke. Notulen Gemeenteraad 1804-1840.
- Rijks Archief Zeeland, Middelburg. Strafvonnissen Arrondissements Rechtbank te Goes. 700.1, No. 4 t/m 78. Voorts 245, 276, 327, 322, 354-357, 418.
- Rijks Archief Zeeland, Middelburg. Lijst leerlingen Stedelijk Gymnasium 1629-1905.
- Archief van Voorst Vader Stichting, Gemeente Archief, Goes. Verzameling van 33 brieven van Mr. P.J. van Voorst Vader (1805-1869), naast 3 van zijn vrouw, H.J.P. van Voorst Vader - Kloppert (1821-1883), aan zijn beide oudste zonen te Utrecht.
- Archief van Voorst Vader Stichting, Gemeente Archief, Goes. Foto's van Mr. P.J. van Voorst Vader, de markt in Goes en "Schoonoord".
- Archief van Voorst Vader Stichting, Gemeente Archief, Goes. P.I. van Voorst Vader. Proefschrift. Leiden, 20 juni 1829.
- Antonissen R. Uit overwegingen van barmhartigheid en humaniteit. De ziekenhuiszorg op de Bevelanden en Schouwen-Duiveland. Goes, Stichting Oosterscheldeziekenhuizen, 1987 (ISBN 90 71149 03).
- Luif M. Franse wetten hebben lang leven. Hervormd Nederland, 14 maart 1998.
- Ruiter J de. Hoedekenskerke. Goes, De Koperen Tuin, 1995.
- Voorst Vader PJA van. Willem Lodewijk Vader, 1775-1849. De Spuije 1997; 41: 3-17.
- Wal G van der. Mr. M.J. de Witt Hamer. Historisch Jaarboek voor Zuid- en Noord-Beveland 1986; 12: 71-166.
- Willink B. De Tweede Gouden Eeuw. Nederland en de Nobelprijzen voor natuurwetenschappen, 1870-1940. Amsterdam, Uitgeverij De Bezige Bij, 1998.

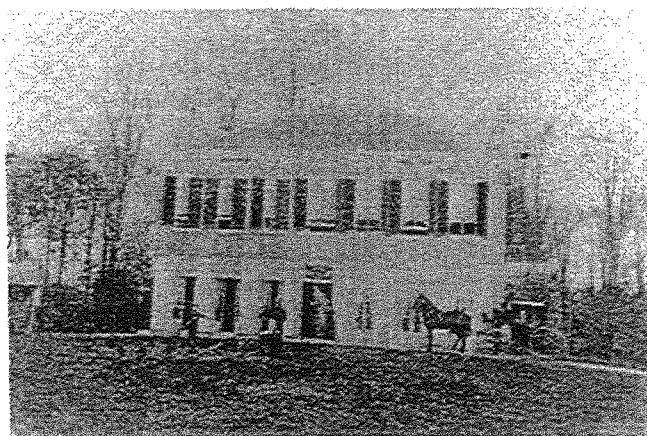
BIJLAGEN

- I. Portretfoto van mr. P.J. van Voorst Vader, met brilletje (1805-1869). Uit: vVV-archief.
- II. Foto van de buitenplaats "Schoonoord" bij Goes. Uit: vVV-archief.
- III. Scheiding d.d. 22-06-1880 van de boedel van mr. P.J. van Voorst Vader. Uit: Gemeente Archief Goes.

Bijlage I & II

Portretfoto van Mr. P.J. van Voorst Vader (1805-1869)

De buitenplaats "Schoonoord" bij Goes

BIJLAGE III

Scheiding van de boedel van Mr. P.I. van Voorst Vader (1805-1869)

22 Junij 1880

Er waren 4 Hofsteden:

1. Te Wissenkerke in de Heerjans-, Camperlandsche- en Geersdijk-polder.
D.w.z. "SCHOONOORD", Stekeldijk 15, Geersdijk, à ha 55.68.20, waarde f65.698,88
2. Te Cortgene, in de Frederikspolder, à ha. 66.30.90, waarde
D.w.z. "DIJKZICHT" f83.555,15
3. Te Nieuw- en St. Joostland, naam onbekend, à ha. 46.85.50, waarde f74.002,08
4. Te 's Heer Arendskerke in den Nieuwen Kraaijertpolder, naam onbekend,
à ha. 61.88.28, waarde f60.600,33

Daarnaast 43 stukken Bouw- en/of Weiland. Alle land samen: f439.312,08

No. 48-50: Drie hypothecaire Schuldvorderingen.

No. 51-63: Obligaties, aandelen, contante penningen, waarde inboedel, ongemunt goud en zilver, landbouwgereedschappen en beestiaal.

TOTAAL: f596.023.23

Zodat ieder van de zes kinderen toekomt f99.337,20

Ad 1. Aan Willem Lodewijk (uit 1e huwelijk) wordt de Hofstede "Schoonoord" onder Wissenkerke toebedeeld (niet te verwarren met de Buitenplaats met diezelfde naam bij Goes);*

Ad 2. Aan Henriëtte (uit 1e huwelijk) de Hofsteede "Dijkzicht" onder Kortgene,**

Ad 3. Aan Catharina (later Tinant, uit 2e huwelijk) de Hofsteede onder Nw. en St. Joostland, later verkocht door T.Tip Burger-Tinant;

Ad 4. Aan Pieter Johannes (student, uit 2e huwelijk) de Hofsteede onder 's Heer Arendskerke

Pieter Jacobus Franciscus (uit 1e huwelijk) en Maria (uit 2e huwelijk) krijgen losse stukken land + effecten. P.J.F. krijgt los land à f72.397,71.

Voor de uitkering aan Moeder Helena Kloppert, jaarlijks f1.200,--, testamentair vastgelegd, worden de nodige tiendrechten, effecten en een hypotheek onverdeeld gelaten.

Het stuk is getekend door Mr. W.L. en Mr. P.J.F. v.V.V. (beide door de 4 overige broer en zusters gemachtigd), door Mr. Karel Rembges, advocaat en candidaat-notaris in zijn functie van Plaatsvervangend kantonregter, door Notaris J.M. Pilaar en twee notarisklerken.

N.B. Deze erfenis staat geheel los van de erfenis van Mama Johanna Adriana v.V.V.-Fock, †1849, aan de drie oudste kinderen.

* De Buitenplaats "Schoonoord" bij Goes werd later door de vVV's verhuurd aan Jhr. de Jonge van Zwijnsbergen, broer van Mw. de Vidal de St Germain - de Jonge van Zwijnsbergen (moeder van Mw. van Voorst Vader - de Vidal de St Germain), opzichter van de Kroondomeinen in Zeeland. Hij vond het het aangenaamste huis, waar hij ooit gewoond had! Het werd ±1920 afgebroken. Terrein en stallen bestaan nog steeds. De stallen werden in 1998, ten tijde van de vVV-familiereünie in Goes, door de gemeente gebruikt als expositieruimte.

** Zie voor artikel over de Hofsteede van Tante Jet: vVV-Kroniek no. 2, 1998, pag. 26-27.